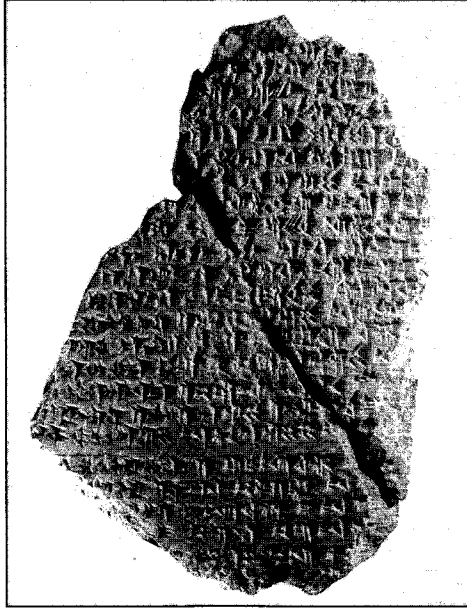

KUBABA

ARKEOLOJİ - SANAT TARİHİ - TARİH DERGİSİ

Yıl: 7 Sayı: 15 6 Eylül 2010 Fiyatı: 15.00 TL (KDV dahil)

ISSN 1304-3455

KUBABA

ARKEOLOJİ-SANAT TARİHİ-TARİH DERGİSİ

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

Ela Fatma ACAR
Rüstem ASLAN
Ulaş DENİZ
M. Fatih YAVUZ
Reyhan KÖRPE

DANIŞMA KURULU / EDITORIAL ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Sevinç GÜNEL
Hacettepe Üniversitesi

Doç. Dr. Feriştah ALANYALI
Anadolu Üniversitesi

Prof. Dr. Binnur GÜRLER
Dokuz Eylül Üniversitesi

Doç. Dr. Ergun LAFLI
Dokuz Eylül Üniversitesi

Prof. Dr. M. Ali KAYA
Ege Üniversitesi

Doç. Dr. Cumhuri TANRIVER
Ege Üniversitesi

Prof. Dr. Zeynep MERCANGÖZ
Ege Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Serdar AYBEK
Trakya Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet TIRPAN
Selçuk Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Lale Doğer
Ege Üniversitesi

Prof. Dr. Remzi YAĞCI
Dokuz Eylül Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Haluk SAĞLAMTİMUR
Ege Üniversitesi

Prof. Dr. Abdullah YAYLALI
Menderes Üniversitesi

Dr. Hititolog Rukiye AKDOĞAN
Anadolu Medeniyetleri Müzesi

Prof. Dr. Recep YILDIRIM
Dokuz Eylül Üniversitesi

ISSN 1304-3455
İZMİR
2010

KUBABA ARKEOLOJİ-SANAT TARİHİ-TARİH DERGİSİ

İ Ç İ N D E K İ L E R

MAKALELER / ARTICLES

- Hititçe *dampupi*- Kelimesi Hakkında 7
On the Hittite Word dampupi-
Dr. Rukiye AKDOĞAN
- Kuzeybatı Troas'ta Yeni Tespitler (Araplar Boğazı Araştırmaları) 19
The New Findings at North West Troad (Arablar Valley Studies)
Reyhan KÖRPE
- M.Ö. 14. yy. Amurru Hitit İlişkileri 31
In The 14th Century B. C. Of Relationship Between Hittite And Amurru
Özlem SİR GAVAZ
- Arkaik ve Klasik Çağ'da Kaystros Havzası 43
The Kaystros Basin in Archaic and Classic Age
Ali ÖZKAN

KİTAP TANITIM - RAPOR - HABERLER / BOOK REVIEWS - REPORT - NEWS

- *Sylloge Nummorum Graecorum Turkey 3 Çanakkale Museum - Volume 1* 61
Roman Provincial Coins of Mysia, Troas etc.
Reyhan KÖRPE
- YAYIN KURALLARI / RULES OF PUBLICATION 65

Hititçe *dampupi*- Kelimesi Hakkında

ON THE HITTITE WORD *DAMPUPI*-

Dr. Rukiye AKDOĞAN*

Anahtar Sözcükler

dampupi-, *Hitit*, *cahil*, *nuā*'um

Keywords

dampupi-, *Hittite*, *uncivilized*, *nuā*'um

ÖZET

Hitit ülkesinin başkenti Hattušaş'ta (Çorum-Boğazköy) bulunan çivi yazılı tabletler, çeşitli konuları içermektedir. Makalede söz konusu tabletlerde geçen *dampupi*- kelimesi işlenmektedir. Bu kelimenin "cahil, barbar, medeniyetsiz, yabancı, yerli, din adamı olmayan" gibi çeşitli anlamları söz konusudur. Kelime, tabletlerde belgelendiği anlamlarıyla incelenmektedir.

ABSTRACT

The cuneiform tablets from Hattušaş, the capital of the Hittites, contain various topics. In this article, the meaning of the word *dampupi*-, attested on the tablets, is studied. This word has different meanings such as: "uncivilized, barbarian, foreign, native, laymen".

Hitit ülkesinin başkenti Hattušaş'ta (Çorum-Boğazköy) bulunan çivi yazılı tabletler, çeşitli konuları içermektedir: Uluslararası antlaşmalar, siyasal mektuplaşmalar, mitoloji, büyü, fal ve kâtiplerin eğitim dönemleri ile çalışmaları sırasında kullandıkları iki veya çok dilli sözlükler (Sumerce, Akadca, Hititçe, Hurrice gibi). Burada işlenecek olan *dampupi*- kelimesi de Hitit toplumunun sosyal yapısıyla ilgili önemli ipuçları vermektedir.

Hititçe *dampupi*- kelimesinin anlamı Friedrich'in¹ sözlüğünde, "kötü, düşük kalitede, bayağı, kaba, barbar" şeklinde sıralanmaktadır. Tischler 1991: 88 vd.'da, *dampupi*- kelimesi için "düşük kalitede, bayağı, barbar" anlamları yer almakta ve zıt anlamlısının *annanuhha*- "ausgebildet, abgerichtet" (eğitilmiş, eğitilmiş) olduğu belirtilmektedir. Puhvel 1975: 59 vd.'da,

dampūpi-'nin *dampu*- "kör, körelmiş" kelimesinden türetildiğini ve Hitit yasalarında, § 147 ve § 177'de, *dampupi*-'nin "eğitilmemiş, yetişmemiş" anlamına geldiğini açıklamaktadır. Güterbock 1980: 91'de, *dampupin* § 147 ve *annanuhhan* § 149'da, Hitit yasalarında zıt anlamlı olarak yer aldıklarına değinmektedir.

Klinger 1992: 192'de, von Schuler'in, bu sözcük hakkında, sosyal ve etnik bakımlardan farklı biçimlerde kullanıldığını; Hitit ülkesinin kuzey ve doğusundaki dağlık bölgelerdeki halk için "barbar" kelimesinin kullanılmış olduğunu belirttiğinden bahsetmektedir.

Kelimenin Akadcası olan "*nuwā*'um, *nuā*'um, *nu*'u (veya *nū*'u ?) (eşitlikle ilgili bkz. aşağı) için, A Concise Dictionary of Akkadian² adlı sözlükte "akılsız, barbar" tercümelemi görülmektedir. Bu anlamlarının yanında aşağıda

* Dr. Rukiye AKDOĞAN, Hitittolog, Anadolu Medeniyetleri Müzesi Ankara

¹ FRIEDRICH 1952: 208 vd.

² BLACK-GEORGE-POSTGATE 2000: 259.

detaylı olarak görüleceği üzere, “yabancı, yerli veya din adamı olmayan” anlamları da önerilmektedir.

dampupi- kelimesi hem erkek, adam veya meslek adları önüne gelen “LÚ” belirticisi ile birlikte hem de “LÚ” olmaksızın belgelenmektedir. Dinî törene ait tablet parçası olan KBo 9.111 8'. satırında “LÚ *dam-pu-pi*[-” (bkz. Çizim 1, Resim 1) şeklinde, yine dinî törene ait diğer tablet parçası KUB 58.68 23'. satırında “LÚ *dam-pu-pi-iš*” (bkz. Resim 3) olarak geçmektedir.

dampupi- kelimesi Hitit metinleri arasında, Hitit kralı I. Şuppiluliuma ile Hayaşa ülkesi yöneticisi Huqqana arasında yapılan antlaşmada oldukça net bir anlamda ortaya çıkmaktadır. Hayaşa, Azzi ülkesi ile birlikte bugünkü Erzurum - Erzincan civarına yerleştirilmektedir.³ Söz konusu antlaşmada Şuppiluliuma, vasal ülkesi konumundaki Hayaşa'nın yöneticisi Huqqana'ya kız kardeşini zevce olarak vermektedir. Ancak Hatti ile Hayaşa arasındaki cinsel âdetlerin farklı olmasından dolayı Şuppiluliuma, kız kardeşi konusunda Huqqana'yı uyarmaktadır. Bu uyarma sırasında da Hayaşa'nın *dampupi-* olmasına değinmektedir: “*šu-me-en-za-an KUR-e dam-pu-u-pi ku-it*” (sizin ülkeniz medeniyetten uzak olduğu olduğu için). Friedrich 1930: 153'de, kelimenin “kültürsüz, kaba” (kültür ülkesi Hatti'nin tersine) anlamına geldiğini belirtmektedir.

İlgili satırlar şöyledir:

A Nüshası (KBo 5.3+5.12+19.43+19.43 a+KUB 26.38+40.35) Arka Yüz III. Sütun:

(25)⁴ 44 Ayrıca ben güneş (yani Şuppiluliuma), sana zevce olarak verdiğim bu kız kardeşimin

(26) 45 ailesinden, soyundan sopundan pek çok kız kardeşleri olduğu [için],

(27) 46 onlar da sa[na aittir]⁵. Senin, onların kız kardeşini (zevce olarak) alma (konusuna gelince):⁶

(28) 47 Hatti ülkesinde (şu) âdet önemlidir:

(29) 48 “Erkek kardeş, (kendi) kız kardeşini (veya) kuzinini [(ala)]maz⁷,

(30) 49 bu doğru değil(dir). Her kim böyle (bir) işi yaparsa,

(31) 50 Hattuša'da yaşayamaz, bunun üzerine öldürülür⁸.

(32) 51 Sizin ülkeniz medeniyetten uzak olduğu için, orada (bu âdet) bozulmuş(tur)⁹.

(33) 52 (Onlar) erkek kardeşinin hanımını! (veya) kuzinini alma alışkanlığına sahiptirler¹⁰.

(34) 53 Hattuša'da bu doğru değil(dir).

(35) 54 Eğer günün birinde hanımının kız kardeşi veya [(erkek karde)]şinin hanımı

(36) 55 (veya) kuzinin sana gelirse, ona yiyecek ve

⁵ Terc. için bkz. BECKMAN 1999: 31.

⁶ Kelime kelime: Sen onların kız kardeşini aldığından. Terc. için bkz. OTTEN 1970: 164. BECKMAN 1999: 31: “They belong to your extended family because you have taken their sister.” Ayrıca bkz. ALP 2000: 99.

⁷ FRIEDRICH 1930: 150'de, *da-a-i* fiilinin “evlenmek” anlamında kullanılmayıp, “cinsel ilişkide bulunmak” anlamında kullanılmış olduğunu (Akadca *ahazu* gibi) açıklamaktadır. Krş. OTTEN 1970: 164.

⁸ Terc. için bkz. KAMMENHUBER 1973: 3: “wird getötet / mit dem Tode bestraft”.

⁹ Terc. için bkz. COHEN 2002: 81: “it is disrupted”. BECKMAN 1999: 31'de bu kısım, “it is in conflict(?)” olarak tercüme etmiştir.

¹⁰ Terc. için bkz. COHEN 2002: 81-82. Kelime kelime: Onun erkek kardeşini, onun kız kardeşini¹, kuzinini alırlar. COHEN 2002: 81 d.not 368'de, trans. ve tercüme Klinger 1992: 193'ten aldığı ve DAM yerine NIN okunuşunda, “the sister of his brother” gibi anlamsız bir tercüme ortaya çıkacağını belirtmektedir. OTTEN 1970: 164, st. 33'de. NIN okunuşunu göz önünde bulundurarak şöyle tercüme etmiştir: “so nimmt man sich des eigenen Bruders (seine) Schwester (oder) die Kusine”. İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde tablet üzerinde yaptığımız karşılaştırmada, işaretin “NIN” olduğu tespit edildi; çünkü işaretin sonunda 4 yatay görülmüştür. Oysa “DAM” işaretinde 4 yataylı yazım bulunmamaktadır (krş. NEU-RÜSTER 1989: no. 298).

³ Hayaşa ile ilgili yorumlar için bkz. AKDOĞAN 2005: 88-91.

⁴ A Arka Yüz (=ay.) III'ün tamamıyla kırk olan baş kısımlarını, Friedrich: 1930'dan sonra ortaya çıkan yeni fragmanların ve B Ön Yüzün de yardımı ile tahmini olarak tamamlamaya çalıştık. Bu nedenle III. sütunun transkripsiyonunda kullandığımız satır sayıları Friedrich: 1930'dan farklıdır; okuyucunun kontrolünü kolaylaştırmak için yayındaki satır sayılarını da parantez içinde gösterdik.

(37) 56 içecek ver. Yiyiniz, içiniz (ve) neşeleniniz!

(38) 57 Fakat (onu) (cinsel olarak) almayı arzulama, bu uygun değil(dir). Böyle

(39) 58 bir eylemden (dolayı o kişiyi) öldürürler. Ve bunu sen kendi isteğin ile

(40) 59 deneme¹¹. Eğer böyle bir eylem için

(41) 60 başka birisi seni baştan çıkarırsa, sen onu

(42) 61 dinleme ve onu yapma.

(43) 62 Ve bu senin için yemin altına konsun!

Şuppiluliuma, diğer Hitit kralları gibi vasali kendisine bağlamak için diplomatik bir evlilikle kız kardeşini Huqqana'ya vermiştir ve zevce olarak verdiği kız kardeşinin soyundan sopundan pek çok kız kardeşi olduğunu ve onları da kız kardeşleri olarak kabul etmesi gerektiğini belirterek Hattuša'daki önemli şu âdeti açıklamaktadır: "Erkek kardeş, kız kardeşini veya kuzinini alamaz, bu doğru değildir". Bu işi kim yaparsa Hattuša'da öldürüleceğine değinerek, Hayaša'nın medeniyetten uzak olması yüzünden, orada erkek kardeşin hanımının veya kuzinin alınması alışkanlığı olduğunu ve bunun Hattuša'da doğru olmadığını belirtmektedir. Bundan da Hayaša'nın, Hatti ülkesine göre daha aşağı kültür seviyesinde bulunduğu çıkarılmaktadır. Hitit yasalarında bir adamın, kendi annesi, kızı ve oğlu ile cinsel ilişkide bulunması ölüm cezasını gerektiren bir suç olarak belirtilmesine rağmen¹², erkek-kız kardeş arasındaki cinsel ilişkinin kesin olarak yasaklanması yasada yer almamaktadır. İşte bu duruma da, Huqqana ile yapılan antlaşmada değinilmektedir. Huqqana, kralın kız kardeşi ile evlendikten sonra saray ortamına gireceğinden, oradaki ilişkileri öğrenmesi gerekiyordu.

Klinger 1992: 194'te, Huqqana antlaşmasına değinerek vasal bir ülkenin bu sıfatla ifade edilmesinden, en azından *dampupi*-'nin "basit"

değil de, "yabancı" anlamında olup olmayacağı'nın düşünülebileceğini belirtmektedir. Ayrıca *nu'û* kelimesinin, Ticaret Kolonileri Döneminde Eski Asur'da Asurlu tüccarın tersine özel olarak yerliyi düşündürdüğünü hatırlatmakta ve bunun da kelimeye kötü bir anlam kazandırdığından bahisle şöyle devam etmektedir: "Boğazköy'den Eski Asurca bir mektupta¹³ (KBo 9.5, 12 vd.) mektubu yazanın bayan alıcısına, onun (bayan) bir "*nu-a-num*" ile evlenmiş olduğunu bildirmesi üzerine Hititçe *dampupi*-'nin Akadca *nu'û* ile birebir örtüşmesi dikkati çekmektedir." Ancak Huqqana antlaşmasında Şuppiluliuma, Hayaša'daki erkek kardeşin hanımının veya kuzinin alınması gibi Hatti'de kabul görmeyen bir adetten Huqqana'yı vaz geçirerek onu medenî olmaya sevk etmektedir. Onun için Huqqana antlaşmasında "yabancı" anlamından ziyade "medeniyetten uzak" gibi bir anlam verilmesinin daha doğru olacağı kanaatindeyiz.

Edzard 1989: 108'de, *nu'û* kelimesinin VAT 9233 nolu mektuptaki kullanılışına şöyle değinmektedir:¹⁴ "Bu kelime, (Asur Ticaret Kolonileri Döneminde) Asurlular tarafından bir hakaret sözü olarak kabul edilebilir. Söz konusu mektupta (Asurlu) bir baba, kendi (Asurlu) kızına, (Asurlu) kocasının ölümünden sonra onun bir "*nu-a-num*" ile evlendiğini yazar. Baba, kızının ikinci kocasını yaygın olarak kullanılan bir hakaret sözü ile ifade ediyordu. Bu hakaret sözü ile de "yerli" kastediliyordu."

Hitit yasalarında bu kelime şöyle belgelenmektedir¹⁵:

- § 147 22 [Eğer] bir kimse, cahil (eğitilmemiş) [bir kişi]yi satarsa,
23 [ve bir b(aşkası)] (bunu) engellerse,
24 [(o) bu suç] (için tazminat olarak) [(5 ş)]ekel gümüş verir.

¹³ Mektubun zamanı hakkında bkz. KRYSZAT 2008: 206.

¹⁴ Krş. LANDSBERGER 1950: 375 d.not 49.

¹⁵ Krş. FRIEDRICH 1959: 70, 71, 78, 79; VON SCHULER 1982: 116, 120; IMPARATI 1992: 144, 145; 164, 165; HOFFNER 1997: 121, 122, 141.

¹¹ Kelime kelime: girişme.

¹² DINÇOL 2003: 16.

§ 177 27 Eğer bir kimse, eğitilmiş bir kuşçuyu¹⁶ satın alırsa,

28-29 5 şekel gümüş verir. Eğer bir kimse, eğitilmemiş bir erkeği ya da (böyle) bir kadını satın alırsa, 20 şekel gümüş verir.

1 şekel, yaklaşık 12-13 grama (?) denk gelmektedir¹⁷. Görüldüğü üzere Hitit yasalarında eğitilmiş bir kuşçu 25 şekel gümüş ederken, eğitilmemiş birisi için verilen fiyat 20 şekel gümüşdür. Buradan da, Hatti'nin eğitilmiş kişilere ve dolayısıyla da eğitime önem verdiğini çıkarabiliriz. Hoffner, Hatti'de yetenekli, usta kişinin ırkı ve milliyetinin her ne olursa olsun çok değerli olduğunu vurgulamaktadır¹⁸.

J. Kliger 1992: 191 vd. bu kelime ile ilgili şunları ifade etmiştir: "Hitit yasaları *dampupi*- kelimesinin anlamı konusunda önemli bir kanıt ileri sürmektedir. Buna göre, *dampupi*- olan bir kadın veya erkek için 20 şekel tutarında bir bedel biçilmiştir. *dampupi*- kelimesinin belirli bir vafsa sahip insanlarla ilişkili olarak kullanıldığını belirtmek gerekir."

Proto-LÚ serisine ait olan vokabular (Hititli kâtiplerin öğrenimleri sırasında kullandıkları sözlük biçimindeki liste) metin KBo 1.30 öy. 8', 9'. satırlarda, Sumerce, Akadca ve Hititçesi yer almaktadır¹⁹:

8' lú.áš.hab lu-aš-ha-ab nu-u'-ú
dam-pu-pi-iš

9' lú.gad.tar lu-ga-at-tar nu-u'-ú
dam-pu-pi-iš

Sumerce sütunda bulunan LÚGAD.TAR'ın anlamı konusunda bir kesinlik söz konusu değildir. ABoT 14 ay. IV (//KUB 50.32 arka yüz III) 15' vd.'dan, LÚ.MEŞGAD.TAR'ın kendi evleri olduğu ve kült tedariklerini yerine getirmekle

sorumlu oldukları öğrenilmektedir²⁰. İlgili satırlar şöyledir: 15' *hal-ku-eš-šar* LÚ.MEŞGAD.TAR 16' *IŠ-TU É^{MEŞ}.ŠU-NU pí-ya-an-zi*.

LÚGAD.TAR için Rüster-Neu: Nr. 173'ün alt kısmında çeşitli görüşleri şöyle sıralamışlardır: "asa adamı, profano (din dışı), barbar, yerli, terzi???" ten Cate 1988: 176'da, iki duplikata dikkat çekiyor: KUB 25.27 III 14 = KUB 55.5 IV 8'. Bu duplikat, *nuntariyašhaš*- bayramının 17. gününe aittir ve orada LÚ.MEŞGAD.TAR-*ma-za* = LÚ.MEŞQĀT-TA-RU-UT-TI-ša-za eşitliği söz konusudur. Fakat burada ten Cate, işitme hatası sonucunda LÚ.MEŞGAD.TAR'ın yazılmış olabileceğini düşünüyor. Nakamura 2002: 57'de, QATTARUTTI adamlarının, *tawal*-adamları, *šalahša*-adamları, mabeynciler ile karşılaştırılabileceğini ve tahminen tapınak ve saray idaresinde görevli olabileceklerinden bahsetmektedir.

Yukarıdaki vokabular metinde Sumerce sütundaki LÚAŞ.HAB "alçak herif, kötü adam"²¹ anlamındadır. Vokabular metinde *dampupi*-nin Sumerce karşılığı olarak LÚGAD.TAR'ın da yazılması, Sumerce bu kelimenin diğer anlamları yanında ikinci anlamının "barbar, kültürsüz" olması ihtimalini akla getiriyor. *dampupi*-nin Akadca karşılığında, Akadca sütunlarda *nu-u'-ú* şeklinde aynı kelimenin yer aldığı görülmektedir.

Muhtemelen bir yönerge ya da protokol metni olan KUB 58.92 I'de, 3'-9' arasında şöyle belgelenmektedir²²:

našma DAM BĒLI [...] / *našma* LÚparš[u...] / *našma* dampūp[in? ...] / *našma* tuel x[...] / *našma* kuin i[mma kuin ...?] / *naššu* antūr[iyan ...] / *ida*^rlauwann^r[i lē šanhiškiš(?)]

Soysal 2006: 132'de bu metinle ilgili şu yorumu yapmıştır: "Burada *anturiya*- "yerli" anlamındadır ve olası zıt anlamlısının *dampupi*- "yabancı, dış, el(?)" (yani *arahza*- / *arahziya*-, *arahzena*- ve *tameuma*-'nın eş anlamlısı ?) olması, yukarıdaki kontekste cazip bir alternatif olarak görünü-

16 LÚMUŞEN.DÜ kelimesi için ÜNAL 2007: 461'de, "kuşçu, kuş falcısı, kâhin, kürkçü?" anlamları bulunmaktadır.

17 VON SCHULER 1982: 97.

18 HOFFNER 1997: 208, 221.

19 GÜTERBOCK 1969: 214-215; TEN CATE 1988: 176. GÜTERBOCK 1969: 215'te, "uncivilized" anlamını vermiştir.

20 KLINGER 1992: 191; ayrıca LÚGAD.TAR ve *dampupi*- yorumları konusunda ÜNAL 1987: 477'ye bakılabilir.

21 NAKAMURA 2002: 56, d. not 202.

22 SOYSAL 2006: 132.

yor. KUB 46.17 IV 8'de açıklanan bir kült sahnesinde yer alan, Sumerce LUGAD.TAR ve Akadca LÜ.MEŠUBĀ<RU>²³ “yerleşik olmayan, yabancı” notu bunu destekler mahiyettedir. Şaşırtıcı olan KBo 1.30 öy. 9' 'da, LUGAD.TAR'ın eş anlamlısının Hititçe *dampupi-* olarak geçmesidir.”

Hattuşa'da bulunan, yazanın ve alıcısının kim olduğu belli olamayan (fakat iki mektup tarafı da DUTUŠI'nin vasalları olmalıydı²⁴) bir mektupta *dampupi-* kelimesine şöyle rastlanılmaktadır:

KBo 18.28+KBo 50.73+Bo 3626²⁵

öy. I

29' [n]u kiš-an TÁQ-BI DLIŠ-w[a] ša-ak-du
ma-a-an-wa-mu-za-kán Z[I?]

30' [an-]da nu-ut-ta QA-TAM-MA-pát PAP-du
DLIŠ ma-a-an-za SAHAR h[al-za-a-iš]

31' [ku-]it-ki hur-da-uš [a]n-da ZI-at-ta
dam-pu-pa-tar t[e-ek-ku-uš-nu-ud-du]

32' [LU]GAL e-šu-un DUTU-[m]a-kán ku-e-ez
DU-ri DUTU-uš-kán [ku-e-da-ni
DU-ri/paizzi]

33' [DIN]GIR^{LUM}-mu ku-e KUR.KU[RM]EŠ
pi-iš-ta 2-an ta-pa-ra-an-za[a-pi-ya
e-eš-mi]

Tercüme:

29' Ve sen şöyle söyledin: “Šaušga bilinsin.”
Eğer bana orada x[. . (. .)] 30' [için]dedir, o
zaman Šaušga seni korusun. Fakat [eğer sen]
SAHAR'ı (adi herifi)²⁶ ç[ağırsaydın ve] 31'
[iç]inde herhangi bir lânet (varsa), [o (Tanrıça
Šaušga/Ištar)], sana ruhun barbarlığını
(kültürsüzlüğünü) g[östersin.] 32' Ben kraldım.

²³ Bu kelime hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. SÜEL 1984: 121 vd.

²⁴ Bkz. HAGENBUCHNER 1989: 409; yeni join için bkz. MILLER 2008: 122 vd.

²⁵ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. HAGENBUCHNER 1989: 406 vd.; yeni birleşen parçaların transkripsiyonu ile ilgili bkz. MILLER 2008: 121 vd.

²⁶ ÜNAL 2007: 566.

Güneş Tanrısı nereden geliyor²⁷ (ve) Güneş Tanrısı [nereye gidiyor], 33' Tanrı ülkeleri bana verdi, [orada ben] ikinci emir verdim.

Yukarıdaki tablette belgelenen 31'. satırdaki “*dam-pu-pa-tar*” kelimesinin resmi ve çizimi için bkz. Çizim 2 ve Resim 2.

Her çeşit büyüye karşı MUNUŠU.GI “yaşlı kadın” olarak ifade edilen, büyücü kadın Allaiturah(h)i tarafından yapılan aşağıdaki ritüelde *dampupi-* kelimesine şöyle rastlanmaktadır:²⁸

(Allaiturah(h)i Hurrice kadın adıdır, *allai* “beyçe” ve *turah(h)i* “güçlü, kuvvetli” anlamlarına gelen kelimelerden meydana gelmektedir.)

KBo 23.23+KBo 33.118 ay.

Transkripsiyon

74' [(na-an MUNUŠU.G)]I ša-ap-zi na-aš
É.HI. U[(S.S)]A pa-iz-zi MUNUŠU.GI
al-ki-iš-ta-nu-uš-ša

75' [A-NA ALAM]^{HLA} še-er da-a-i
nu-uš-ma-aš-ša-an N[(IND)]A te-pu
še-e-er da-a-i nam-ma-at ša-ra-a da-a-i

76' [(na-at-kán dam-p)]u-u-pi an-du-uh-ši
še-ek-nu-uš-ši i[(š-hu-ú-)]-a¹?-i¹ a-uš-zi-
ma-at Ú-UL ku-iš-ki

77' [na-at-kán] ÍD-a pé-da-i na-at ÍD-i EGIR-
an¹ i[(š-hu)]-a¹?-i a-pa-ša-az-ta ar-ha
gi-im-ri-pát

Tercüme:

74', 75', 76', 77': Ve onu büyücü kadın temizler(?); sonra yıkama evine gider. Ve büyücü kadın (yedek) heykellerin üzerine dalları koyar, onlara biraz ekmek de koyar, –ayrıca bunu, onun üzerine koyar. Sonra onu bir barbar insana, onun mantosuna fırlatır (atar), –ama bunu kimse görmemeli. [Sonra] onu (yani mantoyu) ırmağa götürür ve onu ırmağın arkasına(?) atar. Ama o kendisi, sadece dışarıda işlenmemiş arazide yıkanır.

²⁷ Kelime kelime “gidiyor”.

²⁸ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. HAAS-WEGNER 1988: 60.

Yine büyücü kadın Allaiturah(h)i tarafından yapılan aşağıdaki ritüelde *dampupi-* kelimesi şöyle belgelenmektedir:²⁹

KUB 12.53 (+) KUB 58.107+KUB 52.107 öy. I

23' A-NA SI UZ₆.KUR.RA[(-kán ha-aš-du-ir te-pu ha-aš-ha-aš-ša-an dam-pu-u-pi-iš)]

24' I LÚ I iš-hi-mi-na-a[(š XII ŠU.SAR)]

Tercüme:

23' Bir dağ keçisinin boynuzundan biraz yontulmuş yonga, bir *dampupi-* adamının

24' kuşağını (?), 12 halatı (da alırlar).

14. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen MUNUSŠU.GI ritüeline ait parça halindeki KUB 9.7'de şöyle belgelenmektedir:³⁰ 4] ar-ha dam-pu-u-pi-e-eš a-da-an-zi [] "... Din adamı olmayanlar yemek yerler." Burada *dampupi-* çoğul yalın haldedir. Yine KBo 3.63'te kral Hantili'nin adının geçtiği bayram fragmanında aynı şekilde yer alır:³¹ II 5' ar-ha dam-pu-pé-e-eš a-da-an-z[i 3-ma-aš] "The laymen eat ..." Klinger 1992: 192'de, Friedrich'in ritüel belgelerde, "din adamları ve kült uygulayıcıları"ndan farklı olarak, "Laie"³² (din adamı olmayan) anlamını teklif ettiğinden bahsetmektedir.

Bugün dünyadaki tüm dillerde bir kelimenin birden fazla anlamda kullanıldığı bir gerçektir. Sonuç olarak, *dampupi-* kelimesinin de, belgelendiği tabletteki konunun içeriğine göre "cahil, barbar, medeniyetsiz" anlamlarının yanı sıra "din adamı olmayan, yabancı, yerli" anlamlarını da kapsaması mümkün olabilir.

KAYNAKÇA

- AKDOĞAN 2005: R. Akdoğan, Yeni Fragmanların Işığı Altında Hukkana (Huqqana) Antlaşması, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri (Hititoloji) Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- ALP 2000: S. Alp, Hitit Çağında Anadolu, TÜBİTAK 140, İstanbul.
- BECKMAN 1999: G. Beckman, Hittite Diplomatic Texts, Second Edition, Atlanta.
- BECKMAN 2001: G. Beckman, "Hantili I", Kulturgeschichte Altorientalistische Studien für Volkert Haas zum 65. Geburtstag, Saarbrücken, 51-58.
- BLACK,-GEORGE-POSTGATE 2000: J. Black- A.George- N. Postgate, A Concise Dictionary of Akkadian, SANTAG Band 5, ed. K. Hecker, W. Sommerfeld, Wiesbaden.
- TEN CATE 1988: P.H.J. Houwink ten Cate, "Brief Comments on the Hittite Cult Calendar: The Main Recension of the Outline of the *nuntarriyašhaš* Festival, especially Days 8-12 and 15'-22'", Documentum Asiae Minoris Antiquae, Festschrift für H. Otten zum 75. Geburtstag, Herausgegeben von E.Neu-C. Rüster, s. 167-194, Wiesbaden.
- COHEN 2002: Y. Cohen, Taboos and Prohibitions in Hittite Society, Texte der Hethiter 24, Heidelberg.
- DİNÇOL 2003 : B. Dinçol, Eski Önasya Toplumlarında Suç Kavramı ve Ceza, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları : 22, İstanbul.
- EDZARD 1989: D.O. Edzard, "Altassyrisch Nuwa'um", Tahsin Özgüç'e Armağan, Ed. K.Emre, B. Hrouda, Ankara, 107-109.
- FRIEDRICH 1930: J. Friedrich, Staatsverträge des Hatti-Reiches in hethitischer Sprache, Mitteilungen der vorderasiatisch-ägyptischen Gesellschaft, 34/1, Leipzig.

29 Transkripsiyon ve tercüme için krş. HAAS-WEGNER 1988: Nr. 7, s. 76; GRODDEK 1996: 109.

30 Transkripsiyon için krş. STARKE 1985: 167.

31 Krş. BECKMAN 2001: 54 vd.

32 Krş. FRIEDRICH 1952: 209.

- FRIEDRICH 1952: J. Friedrich, Hethitisches Wörterbuch, Heidelberg.
- FRIEDRICH 1959: J. Friedrich, Die hethitischen Gesetze, Leiden.
- GRODDEK 1996: D. Groddek, "Fragmenta Hethitica dispersa III", Altorientalische Forschungen 23/1, 101-110.
- GÜTERBOCK 1969: H.G. Güterbock, "The Series *lú = ša* and Related Texts", Materialien zum sumerischen Lexikon XII, Roma.
- GÜTERBOCK 1980: H.G. Güterbock, "Randbemerkungen zu einigen hethitischen Gesetzen", Die Welt des Orients, Wissenschaftliche Beiträge zur Kunde des Morgenlandes XI, Göttingen, 90-92.
- HAAS-WEGNER 1988: V. Haas, I. Wegner, Corpus der Hurritischen Sprachdenkmäler, I/5, Roma.
- HAGENBUCHNER 1989: A. Hagenbuchner, Die Korrespondenz der Hethiter, 2. Teil, Texte der Hethiter 16, Heidelberg.
- HOFFNER 1997: Jr. H.A. Hoffner, The Laws of the Hittites, Documenta et Monumenta Orientis Antiqui, Vol. XXIII, Lieden · New York · Köln.
- IMPARATI 1992: F. Imparati, Hitit Yasaları, Çeviren E. Özbayoglu, İtalyan Kültür Heyeti Arkeoloji Araştırmaları Bölümü, Ankara.
- KAMMENHUBER 1973: A. Kammenhuber, Materialien zu einem hethitischen Thesaurus 1, Heidelberg.
- KLINGER 1992: J. Klinger, "Fremde und Aussenseiter in Hatti", Xenia 32, V. Haas ed., Konstanz, 187-212.
- KRYSZAT 2008: G. Kryszat, "Herrscher, Kult und Kultradition in Anatolien nach den Quellen aus den altassyrischen Handelskolonien- Teil 3/2: Grundlagen für eine neue Rekonstruktion der Geschichte Anatoliens und der assyrischen Handelskolonien in spätaltassyrischer Zeit II", Altorientalische Forschungen Band 35/2, 195-219.
- LANDSBERGER 1950: B. Landsberger, "Hatta, Hattu, Hatti, Hattuša and "Old Assyrian" Hattum", Archiv Orientalni 18/3, 366-441.
- MILLER 2008: J. Miller, "Joins and Duplicates among the Boğazköy Tablets (31-45)", Zeitschrift für Assyriologie 98, 117-137.
- NAKAMURA 2002: M. Nakamura, Das hethitische *nuntariyašha*-Fest, Nederlands Instituut Voor Het Nabije Oosten, Leiden.
- OTTEN 1970: H. Otten, "Sororat im alten Kleinasien?", Saeculum 21, Freiburg-München, 162-165.
- PUHVEL 1975: J. Puhvel, "Hittite *ALPU*- and *DAMPU*", Revue Hittite et Asianique 33, 59-62.
- RÜSTER-NEU 1989: Ch. Rüster-E. Neu, Hethitisches Zeichenlexikon, StBoT Beiheft 2, Wiesbaden.
- VON SCHULER 1982: E. Von Schuler, "Hethitische Rechtsbücher", Texte aus der Umwelt des Alten Testaments, Band I, Gütersloh, 96-123.
- SOYSAL 2006: O. Soysal, Near Eastern Studies, Vol. 65, Number 1, 129-134.
- STARKE 1985: F. Starke, Die keilschriftluwischen Texte in Umschrift, Studien zu den Boğazköy-Texten 30, Wiesbaden.
- SÜEL 1984: A. Süel, "Boğazköy Metinlerinde Geçen, ^{LÚ}UBARU", Anadolu XX, Ankara, 121-130.
- TISCHLER 1991: J. Tischler, Hethitisches Etymologisches Glossar, Teil III, Lieferung 8, Innsbruck.
- ÜNAL 1987: A. Ünal, Bibliotheca Orientalis 44, 474-486.
- ÜNAL 2007: A. Ünal, Hititçe Çok Dilli El Sözlüğü Vol. I A-M, Vol II N-Z, Philologia Sprachwissenschaftliche Forschungsergebnisse Band 108.1, 2, Hamburg.

Çizim 1 = $L\acute{U}dam-pu-pi[-$ KBo 9.111 satır 8'

Resim 1 = $L\acute{U}dam-pu-pi[-$ KBo 9.111 satır 8'

Çizim 2 = $dam-pu-pa-tar$ KBo 18.28+KBo 50.73+Bo 3626 Ön Yüz I satır 31'

Resim 2 = $dam-pu-pa-tar$ KBo 18.28+KBo 50.73+Bo 3626 Ön Yüz I satır 31'

Resim 3 = KUB 58.68 satır 23' $L\acute{U}dam-pu-pi-i\check{s}$

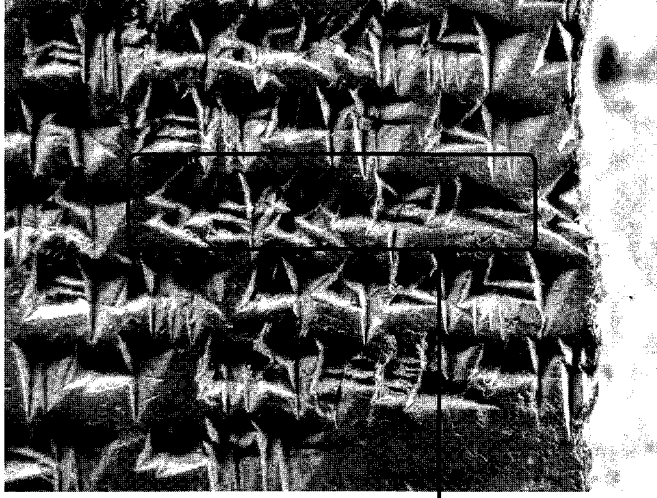
Resim 1

LÚ *dam-pu-pi* [- KBo 9.111 satır 8'

LÚ *dam-pu-pi*
KBo 9.111 satır 8'

Çizim 1

Resim 2

dam-pu-pa-tar KBo 18.28+KBo 50.73+Bo 3626 Ön Yüz I satır 31'

dam-pu-pa-tar

KBo 18.28+KBo 50.73 + Bo 3626

Ön Yüz I satır 31'

Çizim 2

Resim 3

KUB 58.68 satır 23' LÚ₃dam-pu-pí-iš